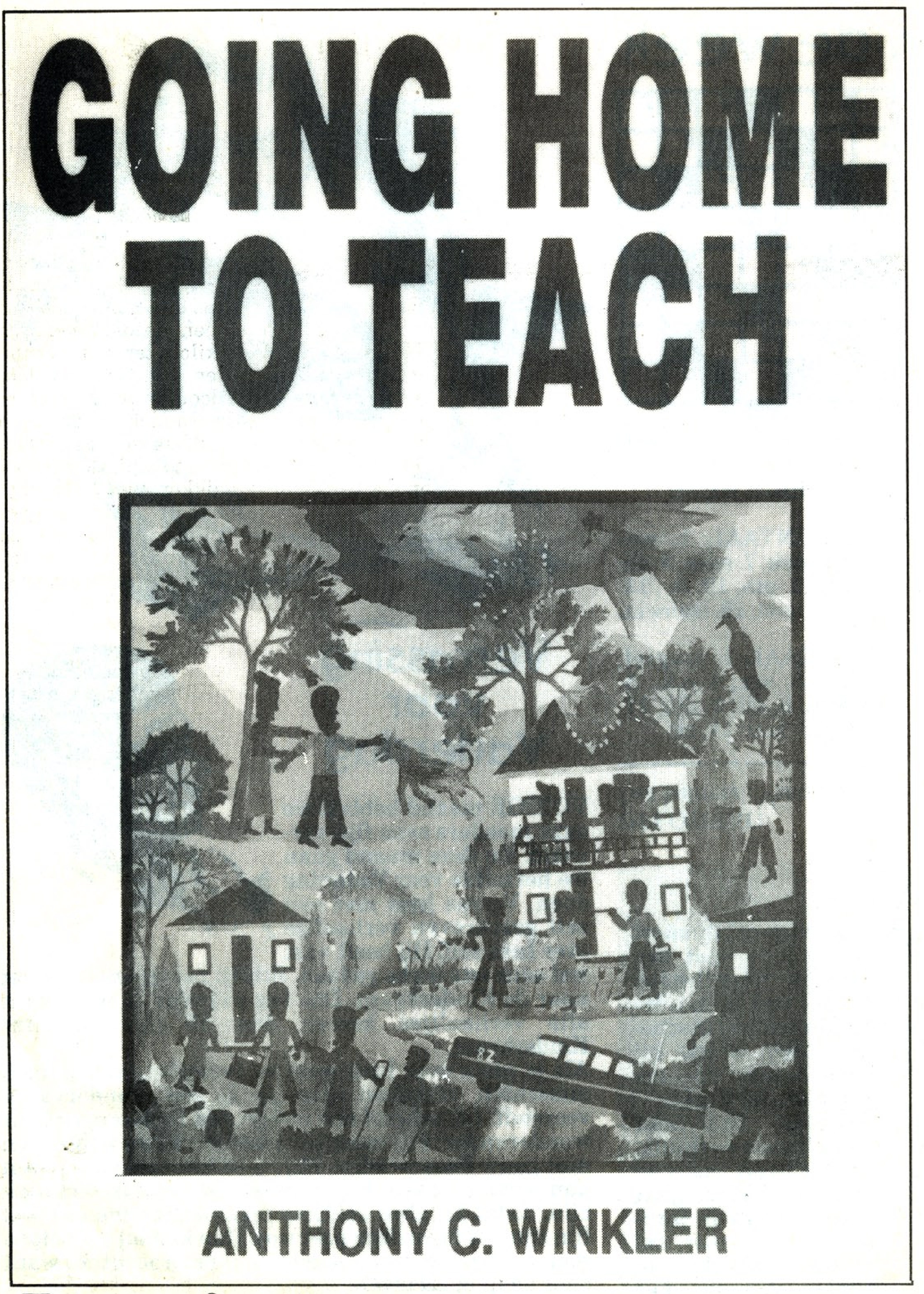

Jamaicaanse roman over mislukte remigratie

Wim Rutgers

In de plaatselijke boekhandel kwam ik een interessante roman tegen van een mij totaal onbekende in Kingston, Jamaica geboren Anthony C. Winkler, wiens *Going home to teach* al zijn vierde roman blijkt te zijn. Daarnaast is hij volgens de achterin gegeven informatie auteur van enkele in de V.S. veel gebruikte tekstboeken Engels en Spreken in het Openbaar. Na het voortgezet onderwijs in Jamaica gevolgd te hebben studeerde hij in Los Angeles.

Going home to teach (1995) is het autobiografische verslag van een thuisreis van de Jamaicaanse hoofdfiguur, Mr. Winkler, die in de jaren zeventig dwars tegen de brede migratiestromen in die in die tijd zich naar het buitenland toe bewegen, samen met zijn Amerikaanse vrouw, terugkeert naar zijn geboorteland om er, uit idealistische motieven als leraar Engels een slecht betaalde baan op een pedagogische academie te aanvaarden.

Het blijkt een grote tegenvaller te worden. De 268 pagina's tellende roman is het verslag daarvan. Michael Manley's socialisme brengt het land in het algemeen en deze remigranten in het bijzonder niets goeds. Het echtpaar kiest een plattelandsplaats om te gaan werken. Maar zowel de woning als het leven in het algemeen blijken wel heel erg primitief te zijn.

Het nog op het koloniale Engelse onderwijssysteem gebaseerde onderwijs kweekt alleen maar papegaaien, geen denkende en zelfstandige studenten. Ook tien jaar na de onafhankelijkheid zit het onderwijssysteem nog volkomen vast aan de uit de koloniale tijd geërfde traditie. De studenten zijn de dupe en de resultaten zijn te raden.

Winkler's in de V.S. opgedane onderwijservaring, die kritische en mondige studenten en democratisch gezinde docenten veronderstelt, blijkt hier niet gewaardeerd te worden. Hij loopt vast in de bureaucratie van de school zelf en het ministerie van onderwijs. De uiteindelijk bekende druppel vormt het gegeven dat de docent een jaar lang twee begaafde studenten bijles geeft, opdat ze het A-level examen kunnen doen. De zelfgenoegzame directeur Dr. Levy weigert, dwars tegen eerdere toezeggingen in, op het kritieke moment de twee studenten zelfs maar aan het examen te laten deelnemen. Teleurgesteld en moegestreden vertrekt het echtpaar Winkler daarop per eerste gelegenheid naar Chicago.

Een klagerig boek? Dat zou je kunnen concluderen uit de samenvatting, maar het is het helemaal niet. Een aanklacht is het zeer zeker!

In het begin vond ik het nogal vreemd dat de titel '-going' home, niet 'coming' home luidt. Maar na lezing is het wel duidelijk. Jamaica mishandelt zijn eigen zonen en geeft ze geen kans zich te ontplooien. Patronage, slechte organisatie en politieke willekeur die zich socialisme noemt, vormen daarbij de hoofdaanklachten van de roman. Slechts wie zich door puur egoïsme en materialisme laat leiden, slaagt er in het verhaal in zich nog het beste staande te houden.

Deze aanklachten tegen het systeem worden nog versterkt door de felle beschuldiging van discriminatie die er in het boek beschreven wordt. Niet alleen de witte Amerikaanse vrouw wordt voortdurend gediscrimineerd, ook het witte hoofdpersonage zèlf aan wie wegens zijn kleur het recht zich een echte Jamaicaan te noemen door heel wat romanpersonages ronduit wordt ontzegd. De 'ik' gaat terug omdat hij zijn migrantenpositie en daardoor zijn leven als buitenstaander in de V.S. wil inruilen voor een leven in zijn geboorteland. Maar ook hier wordt hij als buitenbeentje beschouwd, ondanks het gegeven dat de familie al generaties lang in Jamaica woont.

Lezend moest ik nogal eens denken aan René de Rooy's *Verworpen vaderland*, waarin de auteur zijn mislukte terugkeer naar Suriname beschreef. Andere onderdelen herinneren me aan Bea Vianen's *Geen onderdelen* waarin ook een mislukte 'home coming' in Suriname beschreven wordt. Er zijn natuurlijk veel meer voorbeelden te noemen. Het gegeven is bepaald niet nieuw, in al die boeken regeren middelmaat en corruptie. Maar dat is in *Going home to teach* wel zodanig uitgewerkt dat het blijft intrigeren. Waarom passen de twee hoofdpersonages zich niet beter aan? Waarom gaat Mr. Winkler na dertien jaar naar huis om te '-onderwijzen' en niet om te '-leren'? Moet je eerst jaren in het buitenland gewoond hebben om de gebreken in je geboorteland zo scherp te kunnen zien? Het intrigeert me dat iets wat in de jaren zeventig gebeurde, een auteur zodanig blijft bezighouden dat hij er niet minder dan twintig jaar later nog een roman aan wijdt.

De hoofdpersoon voelt zich sterk verwant aan zijn grootvader die ook naar zijn vaderland Jamaica terugkeerde in plaats van een gemakkelijk leven in de V.S. te leiden, en die op het laatst van zijn leven zich tot schrijver ontpopte. Toen hij stierf verbrandde grootmoeder echter het duizend pagina's dikke manuscript. De zoon houdt het na terugkeer in zijn geboorteland niet vol, hij begint al op jonge leeftijd te schrijven en zal wèl publiceren. Tijdens zijn Jamaicaanse verblijf werkt hij aan zijn debuutroman die met titel en al genoemd wordt.

Het verhaal leest aanvankelijk een beetje moeizaam - het kostte mij tenminste een tijdlang moeite om er in te komen - de compositie is wat brokkelig omdat per hoofdstuk een 'probleem' verteld wordt, maar de onderwijsthematiek is zo interessant dat ik naarmate het lezen van de roman vorderde steeds meer geboeid raakte. Vooral wegens de uitgebreid beschreven schoolsituatie in de tijd dat Mr. Winkler zelf op school zat en later als hij voor de klas staat, maar de situatie nog nauwelijks beter is. Het boek heeft een mooi voorkaft dat het tijdelijke van het verblijf illustreert en is in Kingston zelf geproduceerd.

Anthony C. Winkler: Going home to teach
Jamaica: Kingston Publishers Limited
268 pagina's
ISBN 976 625 075 8